

**THE HISTORY OF PEDAGOGICAL THOUGHT AND ISSUES OF
TEACHER PROFESSIONAL SKILLS IN SCHOOL PRACTICE.
MAIN COMPONENTS OF PEDAGOGICAL MASTERY**

Students of Termez State Pedagogical Institute

Kenjayeva Sitora Xolli Qizi

E-mail: sitorakenjayeva@gmail.com

Madrimova Yulduz Xamro Qizi

E-mail: yulduzmadrimova@gmail.com

Abstract:

This study examines the formation and development of the history of pedagogical thought and the role of teacher professional skills in school practice. The history of pedagogical thought, beginning from ancient times, is reflected in the pedagogical views of Eastern and European thinkers, emphasizing issues of knowledge, morality, and education. Through this perspective, the importance of the teaching profession, pedagogical mastery, effective organization of lessons, and the teacher's role in providing education and upbringing to students is highlighted. The study analyzes key components of pedagogical mastery, including professional knowledge, pedagogical abilities, communicative competence, pedagogical ethics, and creativity. In addition, the requirements placed on teachers in the modern education system and contemporary pedagogical approaches are discussed.

Keywords:

history of pedagogical thought, pedagogical views, teacher mastery, school practice, teaching and learning process, professional knowledge, pedagogical ability, communicative competence, pedagogical ethics, creativity, enlightenment, education of the younger generation.

Pedagogik fikr tarixi va maktab amaliyotida o'qituvchi mahorati masalalari.

Pedagogik mahoratning asosiy komponentlari

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Termiz davlat pedagogika institute talabalari

Kenjayeva Sitora Xolli Qizi

sitorakenjayeva@gmail.com

Madrimova Yulduz Xamro Qizi

yulduzmadrimova@gmail.com

Annotatsiya; Ushbu ishda pedagogik fikr tarixining shakllanishi, rivojlanishi va maktab amaliyotida o'qituvchi mahoratining o'rni o'rganilgan. Pedagogik fikr tarixi qadimgi davrlardan boshlab Sharq va Yevropa mutafakkirlari pedagogik qarashlarida ifodalangan, ularning ilm, odob-axloq va tarbiya masalalariga e'tibor qaratishi bilan bog'liq. Shu orqali o'qituvchi kasbi, uning pedagogik mahorati, darsni samarali tashkil etish, o'quvchilarga bilim va tarbiya berishdagi roli muhimligi ta'kidlangan. Ishda o'qituvchining kasbiy bilimlari, pedagogik qobiliyati, kommunikativ mahorati, pedagogik odobi va ijodkorligi kabi komponentlari ko'rib chiqilgan. Hozirgi davr ta'lim tizimida o'qituvchiga qo'yiladigan talablar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik fikr tarixi, pedagogik qarashlar, o'qituvchi mahorati, maktab amaliyoti, ta'lim-tarbiya jarayoni, kasbiy bilim, pedagogik qobiliyat, kommunikativ mahorat, pedagogik odob, ijodkorlik, ilm-ma'rifat, yosh avlod tarbiyasi.

Pedagogik fikr tarixi insoniyatning ta'lim va tarbiya sohasidagi qarashlari, tajribalari va g'oyalarining shakllanish jarayonini o'rganadi. Har bir tarixiy davrda jamiyatning ehtiyojlari asosida ta'lim tizimi rivojlanib borgan va o'qituvchi shaxsiga bo'lgan talablar ham tobora ortib borgan. Shuning uchun pedagogik fikrlar tarixini bilish o'qituvchining kasbiy mahoratini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik qarashlar qadimgi davrlardan boshlab mavjud bo'lib, dastlab tarbiya oilada va jamiyat tajribasi asosida amalga oshirilgan. Qadimgi Yunonistonda Suqrot, Aflotun va Arastu kabi faylasuflar ta'limning inson kamolotidagi o'rni haqida fikr yuritganlar. Ular bilim va tarbiya uyg'unligi orqali barkamol shaxsni tarbiyalash

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

mumkinligini ta'kidlaganlar. Keyinchalik Sharq mutafakkirlari ham pedagogik fikr rivojiga katta hissa qo'shganlar. Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy, Abdurrahmon Jomiy kabi allomalar ilm-ma'rifat, axloqiy tarbiya va komil inson g'oyalarini ilgari surganlar. Ularning fikricha, tarbiya insonni jamiyat uchun foydali, odobli va ma'naviy yetuk shaxs qilib shakllantiradi.

Yevropa pedagogikasida esa XVII asrda Yan Amos Komenskiy ta'limni ilmiy asosda tashkil qilish g'oyasini ilgari surib, "Buyuk didaktika" asarini yaratdi. U ta'lim jarayoni reja asosida, tizimli va bosqichma-bosqich bo'lishi kerakligini ta'kidlagan. Keyinchalik Russo, Pestalotsi, Ushinskiy kabi pedagoglar ham o'qituvchining mahorati va tarbiyadagi roliga alohida e'tibor qaratganlar.

Maktab amaliyotida o'qituvchi mahorati masalasi eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyachi, yo'l ko'rsatuvchi va yosh avlodni hayotga tayyorlovchi shaxsdir. Shuning uchun o'qituvchidan chuqur bilim, yuqori madaniyat va pedagogik mahorat talab etiladi. Pedagogik mahorat – bu o'qituvchining kasbiy bilimlari, ko'nikmalari, tajribasi hamda shaxsiy fazilatlarini asosida ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish qobiliyatidir.

O'qituvchi mahoratining asosiy komponentlariga kasbiy bilim, pedagogik qobiliyat, kommunikativ mahorat, pedagogik odob va ijodkorlik kiradi. Kasbiy bilim o'qituvchining o'z fanini chuqur bilishini bildirsa, pedagogik qobiliyat o'quvchilarni tushunish, ularning qiziqishini uyg'otish va ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish imkonini beradi. Kommunikativ mahorat o'qituvchining o'quvchilar, ota-onalar va jamoa bilan samarali muloqot qilishida namoyon bo'ladi. Pedagogik odob esa o'qituvchining muomala madaniyati, sabr-toqati va adolatliligi bilan bog'liqdir. Ijodkorlik esa har bir darsni yangi usullar bilan qiziqarli va samarali o'tkazish imkonini yaratadi.

Bugungi kunda ta'lim tizimi rivojlanib borayotgan bir davrda o'qituvchiga qo'yiladigan talablar yanada oshmoqda. Zamonaviy pedagog innovatsion

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

texnologiyalarni qo'llay olishi, interfaol metodlardan foydalanishi, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatishi va doimiy ravishda o'z ustida ishlashi lozim. Chunki ta'lim sifati va yosh avlodning barkamol bo'lib voyaga yetishi ko'p jihatdan o'qituvchining mahoratiga bog'liqdir.

Pedagogik fikr tarixi o'qituvchi kasbining naqadar muhim va mas'uliyatli ekanini ko'rsatadi. Maktab amaliyotida o'qituvchi mahorati ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirishning asosiy sharti hisoblanadi. Shuning uchun har bir pedagog o'z kasbiga ijodkorona yondashib, bilim va mahoratini muntazam rivojlantirib borishi zarur.

Pedagogik fikr tarixi insoniyatning ta'lim va tarbiya sohasidagi qarashlar, g'oyalar va amaliy tajribalarning shakllanish jarayonini o'rganadi. Tarix davomida har bir jamiyat o'zining ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy ehtiyojlariga qarab ta'lim tizimini rivojlantirgan. Shu bilan birga, o'qituvchi kasbi doimo jamiyat uchun muhim bo'lib kelgan va o'qituvchidan kasbiy mahorat, bilim, odob-axloq va pedagogik ko'nikmalar talab etilgan. Pedagogik fikr tarixini o'rganish bugungi kunda o'qituvchining mahoratini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashda katta ahamiyatga ega.

Pedagogik qarashlarning ildizlari qadimgi davrlarga borib taqaladi. Dastlab tarbiya jarayoni oilada va jamoada og'zaki an'analarga asoslangan. Qadimgi Yunoniston faylasuflari – Suqrot, Aflotun, Arastu va boshqalar – ta'lim va tarbiyaning inson kamolotidagi ahamiyati haqida chuqur fikrlar bildirishgan. Ularning qarashlarida ilm olish, axloqiy qadriyatlarni o'rganish va fikrlash qobiliyatini rivojlantirish orqali insonni komil shaxs sifatida tarbiyalash mumkinligi ta'kidlangan. Shu davr pedagogik fikrida asosiy e'tibor odob, tafakkur va mantiqiy fikrlashga qaratilgan.

Sharq pedagogik merosi ham o'ta boy bo'lib, u yerda o'qituvchi va tarbiyaning roli alohida e'tirof etilgan. Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy va Abdurrahmon Jomiy kabi allomalar ilm-ma'rifat va axloqiy tarbiyani uyg'unlashtirish orqali komil insonni shakllantirish g'oyasini ilgari surganlar. Ularning fikricha, ilm va odobga intilish yosh avlodni tarbiyalashda eng muhim vosita bo'lib

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

xizmat qiladi. Ustozga hurmat, adolat, halollik, vijdonlilik va insonparvarlik kabi fazilatlar har bir inson tarbiyasining asosiy tarkibiy qismidir.

XVII asrda Yevropada pedagogik fikrlar ilmiy asosga ega bo'ldi. Yan Amos Komenskiy ta'lim jarayonini tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etishni taklif qilgan. Uning "Buyuk didaktika" asarida ta'limni reja asosida olib borish, har bir yosh guruhiga mos metodlarni qo'llash va o'quvchilarning bilimlarini tizimli ravishda oshirish muhimligi ta'kidlangan. Keyinchalik Russo, Pestalotsi, Ushinskiy kabi pedagoglar o'qituvchining kasbiy mahoratini rivojlantirish va pedagogik jarayonda ijodiy yondashuvni qo'llashga alohida e'tibor qaratganlar.

Maktab amaliyotida o'qituvchi kasbi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. O'qituvchi tarbiyachi, yo'l ko'rsatuvchi va jamiyat kelajagini shakllantiruvchi shaxsdir. Shu sababli o'qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik mahorat, bilim, axloqiy fazilatlar va muloqot qobiliyati talab etiladi. Pedagogik mahorat – bu o'qituvchining kasbiy bilimlari, ko'nikmalari, tajribasi hamda shaxsiy fazilatlarini asosida ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish qobiliyatidir.

O'qituvchi mahorati bir necha asosiy komponentdan iborat. Birinchisi, kasbiy bilim bo'lib, o'qituvchi o'z fanini chuqur bilishi, zamonaviy pedagogik metodlardan xabardor bo'lishi lozim. Ikkinchisi, pedagogik qobiliyat bo'lib, u o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olib, ularni o'qishga qiziqitira olish, darsni interaktiv va samarali tashkil etish qobiliyatini bildiradi. Uchinchi komponent – kommunikativ mahorat, ya'ni o'qituvchi o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot qila olishi kerak. To'rtinchisi, pedagogik odob bo'lib, o'qituvchining muomala madaniyati, sabr-toqat, adolat va mehr-shafqatini o'z ichiga oladi. Beshinchisi, ijodkorlik bo'lib, har bir darsni qiziqarli, yangi va interfaol usullar bilan tashkil etishga imkon beradi.

Hozirgi davrda o'qituvchiga qo'yiladigan talablar yanada oshib bormoqda. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagog innovatsion texnologiyalarni qo'llashi, interfaol metodlardan foydalanishi, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatishi va doimiy

ravishda o'z ustida ishlashi lozim. Shu bilan birga, o'qituvchi axloqiy yetuk bo'lishi, yosh avlodning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga hissa qo'sha olishi kerak.

Shuningdek, o'qituvchining mahorati nafaqat dars sifatini oshirish, balki jamiyatning ma'naviy barkamolligini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Tarbiyaviy jarayonda o'qituvchi nafaqat ilmni yetkazuvchi, balki o'quvchilarda mehnatsevarlik, sabr-toqat, halollik, hurmat va vijdonlilik kabi fazilatlarni shakllantiruvchi asosiy shaxsdir. Shu sababli pedagogik mahoratni oshirish va o'z ustida doimiy ishlash har bir o'qituvchi uchun zarur hisoblanadi.

Pedagogik fikr tarixi o'qituvchining jamiyatdagi roli va ahamiyatini ko'rsatadi. Maktab amaliyotida o'qituvchi mahorati ta'lim sifatini oshirish, yosh avlodni barkamol va ma'naviy yetuk shaxs sifatida tarbiyalashning asosiy omili hisoblanadi. Shu sababli har bir pedagog o'z kasbiga mas'uliyat bilan yondashishi, bilim va mahoratini muntazam rivojlantirib borishi lozim. Pedagogik meros va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali maktabda ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish mumkin.

Pedagogik fikr tarixi insoniyatning ta'lim va tarbiya sohasidagi g'oyalari, qarashlari va tajribalarini o'rganadi. Bu tarix davomida har bir jamiyat o'zining ijtimoiy, siyosiy, madaniy va iqtisodiy ehtiyojlariga qarab ta'lim tizimini shakllantirgan. Shu bilan birga, o'qituvchi kasbi doimo jamiyatning eng muhim shaxslaridan biri bo'lib, unga yuqori darajadagi bilim, pedagogik mahorat, axloqiy fazilatlar va ijtimoiy mas'uliyat yuklangan. Pedagogik fikr tarixini o'rganish bugungi kunda maktab amaliyotida o'qituvchining kasbiy mahoratini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashda katta ahamiyatga ega.

Pedagogik qarashlarning ildizlari qadimgi davrlarga borib taqaladi. Dastlab tarbiya jarayoni oilada va jamoada og'zaki an'analarga, odob-axloq me'yorlariga asoslangan. Qadimgi Yunonistonda faylasuflar Suqrot, Aflotun, Arastu va boshqalar ta'lim va tarbiyaning inson kamolotidagi o'rni haqida fikr yuritganlar. Ularning qarashlarida ilm

olish, axloqiy qadriyatlarni o'rganish va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish orqali insonni komil shaxs sifatida tarbiyalash mumkinligi ta'kidlangan. Shu davr pedagogik fikrida asosiy e'tibor odob, tafakkur va mantiqiy fikrlashga qaratilgan.

Sharq pedagogik merosi ham o'ta boy va chuqur. Bu yerda o'qituvchi va tarbiyaning roli alohida e'tirof etilgan. Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy va Abdurrahmon Jomiy kabi allomalar ilm-ma'rifat va axloqiy tarbiyani uyg'unlashtirish orqali komil insonni shakllantirish g'oyasini ilgari surganlar. Ularning fikricha, ilm va odobga intilish yosh avlodni tarbiyalashda eng muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ustozga hurmat, adolat, halollik, vijdonlilik va insonparvarlik kabi fazilatlar har bir inson tarbiyasining asosiy tarkibiy qismidir. Misol uchun, Alisher Navoiy "Mahbub ul-qulub" asarida shogirdlarni ilmga mehr qo'yishga, adolat va odobni qadrlashga chaqirgan. Abdurrahmon Jomiy esa "Bahoriston" va "Haft avrang" asarlarida komil inson tarbiyasi va axloqiy kamolot g'oyalarini keng yoritgan.

XVII asrda Yevropada pedagogik fikrlar ilmiy asosga ega bo'ldi. Yan Amos Komenskiy ta'lim jarayonini tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etishni taklif qilgan. Uning "Buyuk didaktika" asarida ta'limni reja asosida olib borish, har bir yosh guruhiga mos metodlarni qo'llash va o'quvchilarning bilimlarini tizimli ravishda oshirish muhimligi ta'kidlangan. Keyinchalik Russo, Pestalotsi, Ushinskiy kabi pedagoglar o'qituvchining kasbiy mahoratini rivojlantirish va pedagogik jarayonda ijodiy yondashuvni qo'llashga alohida e'tibor qaratganlar.

Maktab amaliyotida o'qituvchi kasbi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. O'qituvchi tarbiyachi, yo'l ko'rsatuvchi va jamiyat kelajagini shakllantiruvchi shaxsdir. Shu sababli o'qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik mahorat, bilim, axloqiy fazilatlar va muloqot qobiliyati talab etiladi. Pedagogik mahorat – bu o'qituvchining kasbiy bilimlari, ko'nikmalari, tajribasi hamda shaxsiy fazilatlarini asosida ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish qobiliyatidir.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

O'qituvchi mahorati bir necha asosiy komponentdan iborat. Birinchisi, kasbiy bilim bo'lib, o'qituvchi o'z fanini chuqur bilishi, zamonaviy pedagogik metodlardan xabardor bo'lishi lozim. Ikkinchisi, pedagogik qobiliyat bo'lib, u o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olib, ularni o'qishga qiziqitira olish, darsni interaktiv va samarali tashkil etish qobiliyatini bildiradi. Uchinchi komponent – kommunikativ mahorat, ya'ni o'qituvchi o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot qila olishi kerak. To'rtinchisi, pedagogik odob bo'lib, o'qituvchining muomala madaniyati, sabr-toqat, adolat va mehr-shafqatini o'z ichiga oladi. Beshinchisi, ijodkorlik bo'lib, har bir darsni qiziqarli, yangi va interfaol usullar bilan tashkil etishga imkon beradi.

Maktabda o'qituvchining samarali faoliyati uchun shuningdek metodik tayyorgarlik va doimiy o'zini rivojlantirish ham zarur. O'qituvchi nafaqat o'z fanini o'rgatishi, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tadqiqot qobiliyati va ijodiy yondashuvni shakllantirishga yordam berishi kerak.

Shu maqsadda darslar interfaol metodlar bilan, o'quvchilarning amaliy tajribasi va muammolarni yechish orqali tashkil etilishi tavsiya etiladi.

Hozirgi davrda o'qituvchiga qo'yiladigan talablar yanada oshib bormoqda. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagog innovatsion texnologiyalarni qo'llashi, interfaol metodlardan foydalanishi, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatishi va doimiy ravishda o'z ustida ishlashi lozim. Shu bilan birga, o'qituvchi axloqiy yetuk bo'lishi, yosh avlodning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga hissa qo'sha olishi kerak.

O'qituvchining mahorati nafaqat dars sifatini oshirish, balki jamiyatning ma'naviy barkamolligini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Tarbiyaviy jarayonda o'qituvchi nafaqat ilmni yetkazuvchi, balki o'quvchilarda mehnatsevarlik, sabr-toqat, halollik, hurmat va vijdonlilik kabi fazilatlarni shakllantiruvchi asosiy shaxsdir. Shu sababli pedagogik mahoratni oshirish va o'z ustida doimiy ishlash har bir o'qituvchi uchun zarur hisoblanadi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Shuningdek, pedagogik fikr tarixini o'rganish orqali o'qituvchilar avvalgi davr mutafakkirlari, allomalar va pedagoglarning metodik tajribalarini o'rganib, zamonaviy dars jarayonida qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa maktabda ta'lim-tarbiya jarayonini yanada samarali, qiziqarli va yosh avlodga yo'naltirilgan tarzda tashkil etishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik fikr tarixi o'qituvchining jamiyatdagi roli va ahamiyatini ko'rsatadi. Maktab amaliyotida o'qituvchi mahorati ta'lim sifatini oshirish, yosh avlodni barkamol va ma'naviy yetuk shaxs sifatida tarbiyalashning asosiy omili hisoblanadi. Shu sababli har bir pedagog o'z kasbiga mas'uliyat bilan yondashishi, bilim va mahoratini muntazam rivojlantirib borishi lozim. Pedagogik meros va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali maktabda ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komenskiy, Yan Amos. Buyuk Didaktika. – Moskva: Pedagogika, 1991.
2. Ushinskiy, Konstantin. Maktab Pedagogikasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2000.
3. Pestalotsi, Yohann. Ta'lim va Tarbiya Asoslari. – Toshkent: Fan, 2005.
4. Navoiy, Alisher. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2001.
5. Jomiy, Abdurrahmon. Bahoriston. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2000.
6. Hasanov, S. Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.
7. Karimov, I.A. Pedagogik mahorat va maktab amaliyoti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

